

УДК 342.924

І. В. Болокан

РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Прийняття тієї чи іншої норми не є самоціллю для держави. Норма має діяти, бути ефективною, приносити державі саме той ефект, на який держава розраховувала під час її прийняття. Усе це стає можливим завдяки реалізації норм права. З огляду на врегульованість майже кожного сегмента суспільного життя певними нормами права майже кожного дня ми стикаємось із реалізацією в тій чи іншій її формі. Усе це підтверджує актуальність дослідження питань реалізації норм права. Вивченню окремих питань реалізації норм права присвячені праці таких учених-фахівців у галузі загальної теорії права, як С.С. Алексєєв, М.О. Борисенко, Ю.М. Оборотов, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвєєва, О.В. Малько, Д.В. Березовський, Ф.А. Григор'єв, А.Д. Черкасов, В.В. Лазарєв, Я.С. Михалєк, В.С. Шилінгов, Л.П. Самофалов, А.А. Акмалова, В.М. Капіцин, І.С. Канзафарова, Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова, І.Я. Дюрягін, С.Л. Лисенков, Л.М. Шестопалова, П.М. Рабінович, О.Е. Лейст та інші. Загальні аспекти реалізації норм адміністративного права розглядали такі адміністративісти, як В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, В.І. Загуменник, В.В. Проценко, О.Д. Крупчан та інші. Досліджувались також окремі форми реалізації норм права, у тому числі галузевих норм (наприклад, застосування в судовому адміністративному процесі – К.О. Клименком і С.В. Котовою; застосування норм у цивільному судочинстві – С.Г. Кузьменко; застосування конституційно-правових норм – Л.В. Бориславським; застосування фінансово-правових норм – О.О. Мельником; застосування кримінально-правових норм – С.О. Касапоглу) тощо. Натомість поза увагою згаданих та інших авторів залишилось чимало характеристик реалізації норм права, які характеризують її як правову категорію.

Метою статті є дослідження поняття «реалізація» в правовій сфері суспільних відносин, а також виокремлення ознак реалізації норм права.

Загалом реалізація є загальноповживаним терміном, адже використовується майже в усіх сферах суспільного життя, повсякденному побуті. Якщо проаналізувати відповідні статті в тлумачних словниках, словниках слів іншомовного походження, політичних, політологічних, соціологічних, статистичних, економічних та інших словниках, з'ясується певна закономірність: як правило, виокремлюються два аспекти під час тлумачення цього терміна – загальний та економічний. Так, наприклад, в узагальненому значенні реалізація в тлумачних словниках подається як дія за значенням «реалізувати», тобто здійснювати, робити щось реальним, втілювати що-небудь у життя [1, с. 1018; 2, с. 104; 3, с. 675; 4, с. 743]; здійснення певного плану, проекту, програми, будь-якого задуму [5, с. 642]. Щодо другого аспекту – економічного – це слово у вказаних словниках тлумачиться як переведення на гроші, продаж [1, с. 1018; 2, с. 104; 3, с. 675; 4, с. 743]; продаж майна, цінностей [6, с. 400].

У правовій сфері про реалізацію найчастіше йдеться як про втілення в життя тих приписів і рекомендацій, які закріплюють правові норми. Зокрема, таке бачення спостерігається в довідникових правових виданнях та постає з аналізу наукових праць фахівців загальної теорії права, наприклад О.Ф. Скакун, Ю.М. Оборотова, Н.М. Крестовської, А.Ф. Крижанівського, Л.Г. Матвєєвої, О.В. Малька, Д.В. Березовського, Ф.А. Григор'єва, А.Д. Черкасова, В.В. Лазарева, Я.С. Михал'як, В.С. Шилінгова, Л.П. Самофалова, А.В. Старостюк, Т.Л. Кононець, О.В. Чернецької, А.А. Акмалової, В.М. Капіцина, І.С. Канзафарової, Ю.Ю. Петруніна, М.І. Панова, Л.Б. Логунової, І.Я. Дюрягіна, С.Л. Лисенкова, А.М. Колодія, О.Д. Тихомирова, В.С. Ковальського, Л.М. Шестопаолової, П.М. Рабіновича, О.Е. Лейста та інших.

Відмінності в дефініціях спостерігаються щодо таких моментів:

– узагальнення того, що саме реалізується: *норма права* (О.В. Зайчук [7, с. 290], В.В. Лазарев [8, с. 477], В.С. Шилінгов, Л.П. Самофалов, А.В. Старостюк, Т.Л. Кононець, О.В. Чернецька [9, с. 68], А.А. Акмалова, В.М. Капіцин [10, с. 121], І.С. Канзафарова [11, с. 327], Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова [12, с. 397], Д.В. Лук'янов, С.П. Погребняк, Г.О. Христова, О.В. Петришин [13, с. 128]; *правова норма* (О.Ф. Скакун [14, с. 559], Я.С. Михал'як [15, с. 341], Д.В. Березовський [16, с. 195], І.Я. Дюрягін [17, с. 366], С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський [18, с. 222], Л.М. Шестопаолова [19, с. 118], П.М. Рабінович [20, с. 129]); *право* (Н.М. Крестовська, Ю.М. Оборотов, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвєєва [21, с. 173], О.Е. Лейст [22, с. 416]); *юридичні норми* (Ф.А. Григор'єв, А.Д. Черкасов [23, с. 453], Н.М. Крестовська, Ю.М. Оборотов, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвєєва [21, с. 170]); *принципи* (О.Ф. Скакун [14, с. 559]);

– конкретизації того, що норма права (правова норма, юридична норма) встановлює: *припис* (Д.В. Березовський [16, с. 195], Ф.А. Григор'єв, А.Д. Черкасов [23, с. 453], І.С. Канзафарова [11, с. 327]); *розпорядження* (О.Ф. Скакун [14, с. 559]); *можливості* (В.І. Леушин [24, с. 392]); *положення* (С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський [18, с. 222]); *вимоги* (Л.М. Шестопаолова [19, с. 118]);

– конкретизації шляхів втілення норми в життя: *дії* (В.В. Лазарев [8, с. 477]); *практичні дії* (діяння, діяльність) *суб'єктів* (О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко, О.П. Орлюк, Ю.В. Зайчук, О.С. Захарова, В.С. Ковальський, А.М. Мірошніченко, О.Д. Сокурєнко, Ф.І. Тимченко [7, с. 290], О.Ф. Скакун [14, с. 559]); *бездіяльність* (П.М. Рабінович [20, с. 129]); *правомірна поведінка* (Д.В. Березовський [16, с. 195], Ф.А. Григор'єв, А.Д. Черкасов [23, с. 453], О.Ф. Скакун [14, с. 559], Ю.Г. Ткаченко [25, с. 307], В.С. Шилінгов, Л.П. Самофалов, А.В. Старостюк, Т.Л. Кононець, О.В. Чернецька [9, с. 68], І.С. Канзафарова [11, с. 327]); *фактична поведінка* (діяльність) (Н.М. Крестовська, Ю.М. Оборотов, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвєєва [21, с. 173], Я.С. Михал'як [15, с. 341], С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський [18, с. 222], Л.М. Шестопаолова [19, с. 118], Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова [12, с. 397]); *поведінка* (А.А. Акмалова, В.М. Капіцин [10, с. 121], О.Е. Лейст

[22, с. 416]); *дотримання заборон, виконання юридичних обов'язків і використання суб'єктивних прав* (І.Я. Дюрягін [17, с. 366]);

– уточнення або, навпаки, узагальнення щодо суб'єктів реалізації: *суб'єкти суспільних відносин* (Д.В. Березовський [16, с. 195]), а саме *державні органи, посадові особи, громадські організації, громадяни* (Ф.А. Григор'єв, А.Д. Черкасов [23, с. 453]); *суб'єкти соціального спілкування* (В.В. Лазарев [8, с. 477]); *люди та їх організації* (В.І. Леушин [24, с. 392]); *організації, посадові особи, громадяни* (Я.С. Михалюк [15, с. 341]); *органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх службові та посадові особи й громадяни* (О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко, О.П. Орлюк, Ю.В. Зайчук, О.С. Захарова, В.С. Ковальський, А.М. Мірошніченко, О.Д. Сокурєнко, Ф.І. Тимченко [7, с. 290]); *люди* (Ю.Г. Ткаченко [25, с. 307], О.Е. Лейст [22, с. 416]); *суб'єкти права* (В.С. Шилінгов, Л.П. Самофалов, А.В. Старостюк, Т.Л. Кононець, О.В. Чернецька [9, с. 68], Д.В. Лук'янов, С.П. Погребняк, Г.О. Христова, О.В. Петришин [13, с. 128], Ю.М. Оборотов, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижановський, Л.Г. Матвєєва [21, с. 170], І.Я. Дюрягін [17, с. 366], С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський [18, с. 222], І.С. Канзафарова [11, с. 327], Л.М. Шестопалова [19, с. 118]); *суб'єкти* (П.М. Рабінович [20, с. 129], О.Ф. Скакун [14, с. 559]); *суб'єкти правовідносин* (Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова [12, с. 397]);

– конкретизації форм реалізації: *дотримання, виконання, використання та застосування* (О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко, О.П. Орлюк, Ю.В. Зайчук, О.С. Захарова, В.С. Ковальський, А.М. Мірошніченко, О.Д. Сокурєнко, Ф.І. Тимченко [7, с. 290]);

– конкретизації щодо юридичного закріплення та гарантування державою (В.І. Леушин [24, с. 392]);

– вказівки на реальність суспільних відносин (Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова [12, с. 397]);

– вказівки на свідомість і добровільність процесу реалізації (Ю.Ю. Петрунін, М.І. Панов, Л.Б. Логунова [12, с. 397]).

Натомість інколи в наукових доктринальних джерелах закріплюються також відмінні від окреслених дефініції реалізації норм права. Так, наприклад, Л.С. Явич визначав реалізацію правових норм як «спосіб соціального буття та дії права, виконання ним своєї головної функції» [26, с. 127], а Ю.О. Тихомиров – як «правовідносини в сенсі здійснення норм» [27, с. 230].

Отже, аналіз доктринальних визначень поняття «реалізація норм права» свідчить про майже одностайне «прив'язування» реалізації саме до норм права як об'єкта реалізації, про усталеність під час характеристики цього поняття виразу «втілення в життя» («втілення в реальне життя»), що свідчить про певну стабільність поглядів учених-юристів на розуміння змісту аналізованого поняття.

Зовсім іншою є ситуація в законодавстві. Так, аналіз розділу «Термінологія законодавства» в розділі «Законодавство» офіційного веб-сайту Верховної Ради України свідчить про те, що в нормативно-правових актах визначено лише «економічні аспекти» терміна «реалізація» (з огляду на наведені в цих актах дефініції). У 22 нормативно-правових актах (серед них 9 уже втратили чинність), у яких на-

даються визначення реалізації або пов'язаних із нею понять [28], у їхньому змісті (як у тих актах, що діяли раніше, так і в актах, що є чинними) відображено лише економічний (фінансовий, комерційний) зміст поняття, який можна узагальнено відобразити таким чином: 1) реалізацією є діяльність із продажу товарів, робіт, послуг; 2) реалізацією є передання права власності іншому власнику в обмін на еквівалентну суму коштів або боргових зобов'язань; 3) реалізацією є господарська операція, що здійснюється уповноваженим суб'єктом на підставі договорів про відчуження (купівлі-продажу, міни, поставки та інших цивільно-правових договорів, які передбачають передачу прав власності на майно іншим юридичним чи фізичним особам на платній або компенсаційній основі); 4) реалізацією є торгівля ресурсами тощо. Отже, на нормативному рівні врегульовано лише «економічний» зміст аналізованого поняття, натомість відсутнє закріплення інших його тлумачень, які мають неабияке значення для врегулювання тих чи інших (за галузеву спрямованістю) суспільних відносин. Відтак можемо констатувати так званий економічний акцент у реалізації норм права в нормативній фіксації цього терміна щодо приватноправової сфери та відсутність нормативних визначень відповідного поняття щодо публічно-правової сфери.

Вважаємо, що проведений аналіз змісту таких нормативних дефініцій, як «реалізація», «реалізація щодо захисту прав споживачів», «реалізація вибухових матеріалів», «реалізація відходів як вторинної сировини», «реалізація військового майна», «реалізація металобрухту», «реалізація молока за прямими зв'язками», «реалізація підакцизних товарів (продукції)», «реалізація племінних (генетичних) ресурсів», «реалізація продуктів утилізації боєприпасів», «реалізація продуктів утилізації військового майна», «реалізація товару дистанційним способом», «реалізація прекурсорів», «реалізований результат від операції з іноземною валютою», «реалізовані доходи/витрати», «надання (реалізація)», про результати якого було зазначено вище, не був зайвим, адже з усіх цих визначень можна принаймні зробити висновок про так званий *активний характер* реалізації як певного виду дій (у всіх визначеннях ідеться про активні дії: діяльність, передання, операції). Натомість варто зауважити, що в правовій сфері, на відміну від будь-якої іншої сфери суспільного життя, коли йдеться про реалізацію, мова йде не про реалізацію безпосередньо, а саме про поєднання дії конкретних суб'єктів (рідше – бездіяльності цих суб'єктів) з об'єктом: *реалізація (діяння, дія, інколи – бездіяльність) стосовно чого? – норм права (об'єкту дії)*.

Реалізація норм права є особливою категорією, розуміння якої в правовій сфері має досить істотну специфіку. У доктринальних правових джерелах окремо ознаки реалізації норм права досить рідко наводяться й характеризуються. Серед авторів нечисленних таких джерел варто назвати О.Ф. Скакун, Н.М. Крестовську, Ю.М. Оборотова, А.Ф. Крижанівського, Л.Г. Матвееву, які називають такі ознаки: 1) *правомірність* дій (відповідність дій приписам норм права, оскільки неправомірні дії, вчинення правопорушення не можуть вважатись реалізацією норм права); 2) *соціальну корисність* дій (спрямованість дій на задоволення певних приватних і публічних інтересів як суспільства в цілому, так і окремої людини); 3) *процедурний характер* дій (урегульованість процесу діяльності суб'єктів права

конкретними нормами права, стабільність); 4) *вольовий характер дій* (усвідомлення як самих дій, так і їхніх наслідків; необхідність існування певного балансу між суб'єктивними інтересами конкретної особи та нормами права; пропаганда дій, що відповідають нормам і принципам права); 5) *забезпеченість державою* процесу й результату реалізації права [21, с. 173; 29, с. 413].

Натомість, попри майже відсутність виокремлення ознак реалізації норм права в доктринальних джерелах із теорії права, такі ознаки часто вказані в самій дефініції «реалізація норм права». Нагадаємо, що серед таких ознак, на які вказувалось під час аналізу відповідних доктринальних дефініцій, можемо виокремити вказівку на об'єкт реалізації (норма права); конкретизацію того, що норма права встановлює; конкретизацію шляхів втілення норми права в життя; суб'єктів реалізації норм права; конкретизацію форм реалізації; вказівку на реальність суспільних відносин; вказівку на свідомість і добровільність процесу реалізації. Не всі із цих ознак є визначальними, саме такими, які мають бути наведені безпосередньо в дефініції.

Варто погодитись із тим, що вказівка на об'єкт реалізації (норма права) є істотною ознакою цієї правової категорії, адже саме ця ознака відмежовує реалізацію норм права від інших пов'язаних зі словом «реалізація» поняттями та категорією «реалізація», що використовується в інших (крім правової) сферах суспільного життя. Натомість конкретизація того, що саме норма права встановлює (припис, розпорядження, можливості, положення, вимоги, права, обов'язки тощо), є зайвою під час характеристики загального поняття «реалізація норм права». Це набуває значення під час характеристики кожної окремої форми реалізації (виконання, додержання, використання, застосування), адже саме ці форми пов'язані з різновидами норм права: зобов'язуючими (приписними), заборонними, дозвільними (управомочними, повноважними, диспозитивними), стимулюючими (заохочувальними), рекомендаційними тощо.

Конкретизуючи шляхи втілення норми права в життя, досить часто в дефініціях вказується на практичні дії (діяння, діяльність) суб'єктів реалізації. Ця ознака є суттєвою, адже в поєднанні з ознакою «вольовий характер дій» дає змогу найбільш повно розкрити сутність реалізації норм права, пояснити її специфіку. Натомість вказівка на ознаку «правомірність дій» у дефініції є зайвою, адже є закріплене нормою права положення, реалізація якого вже сама по собі є правомірною (відповідає нормі права). Такого висновку можна дійти з аналізу дефініцій «правомірна поведінка». Так, наприклад, С.С. Алексєєв вважає такою поведінкою поведінку людей та організацій, що відповідає нормам права й соціально корисним цілям суспільного розвитку [30, с. 420]. З.Д. Іванова визначає правомірну поведінку як поведінку, яка відповідає правовим нормам і має соціально корисний характер [31, с. 249]. Майже такі ж визначення надаються в сучасних правових виданнях [13, с. 121]. Відтак соціальна корисність уже є складовою частиною правомірної поведінки, хоча, як зазначалося вище, у доктринальних джерелах «соціальна корисність» реалізації норм права та «правомірність поведінки» в процесі реалізації часто подаються як різні ознаки цієї правової категорії.

Так само зайвою в дефініції є вказівка на суб'єктів реалізації, адже вони не в усіх її формах співпадають. Ця ознака є характерною для кожної з форм реалізації.

Конкретизація форм реалізації може мати місце як у дефініції, так і в окремому переліку ознак. У дефініції така конкретизація дає змогу охарактеризувати в загальних рисах специфіку реалізації норм права, в окремому переліку можна розкривати загальні характеристики кожної з форм.

Вказівка на реальність суспільних відносин у дефініції не виправдовує себе, адже не в усіх формах реалізації норма «переростає» в конкретні суспільні відносини. У разі утримання від здійснення дій, якщо цього «вимагає» норма права, має місце саме попередження виникнення реальних відносин, які «прописані» в цій нормі.

Свідомість і добровільність процесу реалізації, на які вказано в окремих доктринальних дефініціях реалізації норм права, поглинаються ознакою «вольовий характер дій».

Не завжди (не в усіх формах реалізації) виявляється також така ознака, як процедурний характер. В одних формах вона простежується досить чітко (наприклад, застосування), в інших є майже непомітною (наприклад, додержання). Відтак, виступаючи ознакою (реалізації норм права), вона не є такою, що обов'язково має відображатись у дефініції.

Вагоме значення має така ознака реалізації норм права, як забезпеченість державою процесу й результату реалізації прав. Вона є істотною, адже надає певні гарантії дії норми.

Крім вказаних, важливе значення має також ознака «мета реалізації норм права», адже саме вона дає змогу відмежовувати категорію «реалізація норм права» від інших правових категорій, зокрема й тих, що розглядалися вище.

Отже, ознаки реалізації норм права є такими: 1) вказівка на об'єкт реалізації (норма права); 2) вказівка на мету реалізації; 3) вказівка на практичні дії (діяння, діяльність) суб'єктів реалізації; 4) вольовий характер дій під час реалізації норм права; 5) вказівка на забезпеченість державою процесу й результату реалізації прав. Саме ці ознаки мають бути відображені в дефініції поняття «реалізація норм права». Ознаками цієї правової категорії варто визнати також правомірність поведінки, вказівку на реальність суспільних відносин, вказівку на суб'єктів реалізації, конкретизацію форм реалізації, процедурний характер реалізації. Натомість вказані ознаки потребують пояснення, а тому мають відображатись не в дефініції, а в окремому переліку таких ознак.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Новий словник української мови : в 3 т. / уклад. : В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконт, 2008–2008. – Т. 3 : П – Я. – 2008. – 864 с.
3. Тлумачний словник української мови : [понад 12 500 статей (близько 40 000 слів)] / за ред. В.С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2005. – 992 с.
4. Тлумачний словник сучасної української мови: загальноживана лексика : [близько 60 000 слів] / за заг. ред. В.С. Калашника. – Х. : ФОП Співак Т.К., 2009. – 960 с.
5. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови / З.Й. Куньч. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 848 с.

6. Сучасний тлумачний словник української мови / уклад. : Л.П. Олексієнко, О.Л. Шумейко. – К. : Кобза, 2002. – 544 с.
7. Сучасна правова енциклопедія / [О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.] ; за заг. ред. О.В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
8. Теория государства и права : [учебник] / под ред. В.К. Бабаева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2006. – 637 с.
9. Теорія держави і права для підготовки до іспиту : [навч. посібник] / [Л.П. Самофалов, А.В. Старостюк, Т.Л. Кононець та ін.] ; за ред. В.С. Шилінгова. – К. : КНТ, 2008. – 228 с.
10. Акмалова А.А. Теория государства и права. Вопросы и ответы : [учеб. пособие] / А.А. Акмалова, В.М. Капицын. – М. : ИД «Юриспруденция», 2005. – 184 с.
11. Теорія права і держави : [підручник] / [І.В. Борщевський, А.С. Васильєв, Л.М. Зілковська та ін.] ; за заг. ред. А.С. Васильєва. – К. : КНТ, 2009. – 464 с.
12. Словарь по обществознанию : [учеб. пособие для абитуриентов вузов] / [Ю.Ю. Петрунин, М.И. Панов, Л.Б. Логунова и др.] ; под ред. Ю.Ю. Петрунина. – 6-е изд. – М. : КДУ, 2011. – 512 с.
13. Теорія держави і права : [посібник для підготовки до держ. іспитів] / [Д.В. Лук'янов, С.П. Погребняк, Г.О. Христова] ; за заг. ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2012. – 192 с.
14. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Енциклопедичний курс : [підручник] / О.Ф. Скакун. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.
15. Теория государства и права : [учебник] / под ред. А.И. Денисова. – М. : Юридическая литература, 1980. – 432 с.
16. Теория государства и права : [учебник] / [А.В. Малько, Д.А. Липинский, Д.В. Березовский, А.А. Мусаткина] ; отв. ред. А.В. Малько. – 2-е изд., стереотип. – М. : КНОРУС, 2007. – 400 с.
17. Теория государства и права / под ред. С.С. Алексеева. – М. : Юридическая литература, 1985. – 480 с.
18. Теорія держави і права : [підручник] / [С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський] ; за ред. С.Л. Лисенкова. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 448 с.
19. Теорія держави і права : [навч. посібник] / упор. Л.М. Шестопалова. – К. : Прецедент, 2004. – 224 с.
20. Рабінович П.М. Основы заглавной теории права та держави : [навч. посібник] / П.М. Рабінович. – 5-те вид., зі змінами. – К. : Атіка, 2001. – 176 с.
21. Крестовская Н.Н. Теория государства и права: государственный экзамен / Н.Н. Крестовская, Ю.Н. Оборотов, А.Ф. Крыжановский, Л.Г. Матвеева. – 5-е изд. – Х. : Одиссей, 2009. – 256 с.
22. Теория государства и права : [курс лекций] / под ред. М.Н. Марченко. – М. : Зерцало, 1998. – 476 с.
23. Теория государства и права : [курс лекций] / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2000. – 776 с.
24. Теория государства и права : [учебник для вузов] / под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : НОРМА – ИНФРА-М, 2000. – 616 с.
25. Теория государства и права : [учебник] / под ред. А.М. Васильева. – 2-е изд. – М. : Юридическая литература, 1983. – 416 с.
26. Явич Л.С. Сущность права. Социально-философское понимание генезиса, развития и функционирования юридической формы общественных отношений / Л.С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1985. – 208 с.
27. Тихомиров Ю.А. Теория закона / Ю.А. Тихомиров. – М. : Наука, 1982. – 258 с.
28. Термінологія законодавства // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/term/r/page2>.
29. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
30. Теория государства и права / под ред. С.С. Алексеева. – М. : Юридическая литература, 1985. – 480 с.
31. Теория государства и права : [учебник] / под ред. Б.С. Крылова. – М. : Юридическая литература, 1980. – 328 с.

Анотація

Болокан І. В. Реалізація норм права як правова категорія. – Стаття.

У статті аналізуються зміст правової категорії «реалізація норм права» та основні ознаки цього поняття, які виокремлюються в доктрині загальної теорії права. На підставі дослідження різноманітних підходів до виокремлення й характеристики ознак реалізації правових норм обґрунтовується авторська позиція щодо таких ознак.

Ключові слова: реалізація, реалізація норм права, об'єкт реалізації, мета реалізації, практичні дії суб'єктів реалізації, вольовий характер дій під час реалізації норм права, забезпеченість державою процесу та результату реалізації прав.

Аннотация

Болокан И. В. Реализация норм права как правовая категория. – Статья.

В статье анализируются содержание правовой категории «реализация норм права» и основные признаки этого понятия, выделяемые в доктрине общей теории права. На основании исследования разнообразных подходов к выделению и характеристике признаков реализации норм права обосновывается авторская позиция в отношении таких признаков.

Ключевые слова: реализация, реализация норм права, объект реализации, цель реализации, практические действия субъектов реализации, волевой характер действий при реализации, обеспеченность государством процесса и результата реализации.

Summary

Bolokan I. V. Implementation of the law standard as a legal category. – Article.

The article analyzes the contents of the legal category of “implementation of the law”, and the main features of this concept, allocated in the doctrine of the general theory of law. Based on the study of different approaches to the isolation and characterization of signs of implementation of the law justified the author's position in respect of such signs.

Key words: implementation, implementation of the law standard, implementation of the object, purpose of the implementation, practical realization of actions of subjects, volitional nature of actions in the implementation, security state of the process and results of implementation.